

i sammenhæng med, at tankerne fra Diderot, d'Holbach og Helvétius, som er værkets største helte, havde trange kår under terrorregimet, mens tankerne fra Rousseau, som er den største skurk, i denne periode blev dominerende). At Revolutionen blev forrådt, men at dens idealer er sande, leder Israel til at afslutte sine 951 siders gennemgang af politisk-filosofisk tænkning 1750-90 med en politisk-filosofisk fantasi: ”Der er få grunde til at være optimistisk. Alligevel er det fængslende at tænke, at de radikale filosofers program en dag kan blive fuldført”.

Nicolai von Eggers

Psykoanalytisk krigsførelse

Daniel Pick, The Pursuit of the Nazi Mind: Hitler, Hess, and the Analysts, Oxford University Press, 2012, 368 sider, 35 USD.

At idéernes historie udgør en slagmark blev rigt illustreret gennem de forskellige måder, hvorpå psykoanalysen og nazismen kolliderede gennem en række årtier i midten af det 20. århundrede. Ikke mindst fik nazismens udbredelse og den brune revolution i Nord- og Centraleuropa direkte betydning for

udviklingen af den altovervejende jødisk forankrede psykoanalyse. Det hang blandt andet sammen med, at det nyetablerede tyske naziregime forbød psykoanalysen i 1933 og gjorde den til genstand for de bogafbrændinger, som var propagandaminister Joseph Goebbels' censurerende kampagne over for såkaldt utysk litteratur. Samtidig blev psykoanalysens udøvere enten deporteret til koncentrationslejre eller eksileret til især USA og Storbritannien, hvor de medbragte deres dengang revolutionerende idéer. Kun takket være en international redningsaktion i 1938 undslap Sigmund Freud selv til Hampstead i London sammen med datteren Anna, der ellers tidligere var blevet arresteret af Gestapo. Ser man bort fra den biologiske psykiatri, ruinerede Hitlers magtovertagelse i 1933 den absolutte førerposition, som de tysktalende lande i en generel forstand havde haft siden slutningen af det 19. århundrede inden for psyfagene, forstået som psykiatri, psykologi og psykoterapi. Især for psykoanalysens vedkommende førte etableringen af Det tredje rige til, at den væsentligste teori- og praksisudvikling i lang tid fremover kom til at finde sted i USA og Storbritannien.

Parallelt med nazismens udbredelse og senere forfald, investerede psykoanalysen som en slags mod-

kraft i et sensitivt og kritisk blik for nazismens massepsykologi og for barbariets og destruktivitetens dybder i den menneskelige psykologi og civilisation. Den britiske historieprofessor og praktiserende psykoanalytiker Daniel Pick kombinerer i 'The Pursuit of the Nazi Mind' på excellent vis sine færdigheder ved at tage fat på den sidstnævnte side af psykoanalysens og nazismens historiske mellemværende ud fra et særligt fokus på den måde, hvorpå de britiske og amerikanske allierede mobiliserede psykoanalysen i kampen mod Det tredje rige.

En del af forhistorien til den mobilisering består ifølge Pick i psykopolitikens gennemslag i 1920'erne, hvor befolkningernes mentale sundhedstilstand for alvor kom på den politiske dagsorden i de vestlige lande, hvilket betød, at især psykiatrisk viden og praksis blev integreret i den politiske erfaringshorisont. I 1930'erne begyndte psykoanalysen at spille en stor rolle for den politiske diskurs, der i stigende grad begyndte at interessere sig for det politiske livs irrationelle momenter og for de kræfter, som ledte til fascismens og nazismens fremkomst i samtiden. Den franske sociolog Gustav Le Bon havde allerede i slutningen af 1800-tallet introduceret en forståelse af folkemassens kollektive reaktionsmønstre og fælles bevidst-

hed, og efter århundredeskiftet havde Freud lanceret den moderne gruppepsykologi med en sans for gruppens iboende destruktive kræfter, ligesom at han beskrev, hvordan staten ikke eliminerede men derimod monopoliserede voldsudøvelse. I 1933 publicerede østrigeren Wilhelm Reich så en freudomarxistisk dissektion af fascismens massepsykologi, hvilket var den første egentlige applikation af psykoanalysen på den politiske diagnosticering af den brune revolution, og i de følgende år optog psykoanalysen en væsentlig plads i den psykopolitiske debat om de psykopatologiske dimensioner i fascismens og nazismens fremmarch i europæisk politik.

I tiden op til og under anden verdenskrig blev psykoanalysen mobiliseret som et decideret redskab i kampen mod Det tredje rige, da den berømte Tavistock klinik i London og det amerikanske Office of Strategic Services, forløberen for CIA, hver især dannede afsæt for, at de amerikanske og britiske allierede begyndte at operationalisere psykoanalysens teorier og teknikker. Det skete som led i en ambition om at kunne forstå nazismens greb om det tyske folk og for at kunne begribe motiverne og forudsige adfærdsmønstrene hos de nazistiske ledere "indefra", hvilket dannede grundlag for CIA's

senere brug af psykopolitiske profileringer. I den forbindelse viser Pick, hvordan den militære efterretningstjeneste under krigen, såvel som den politiske efterkrigsplanlægning og de politiske anbefalinger til de såkaldte denazificeringsprocesser, foranstaltede en række psykoanalytiske studier af nazistisk psykopatologi, der især var centreret omkring det psykoanalytiske begreb om overjeg'et. Dog demonstrerer Pick også, hvordan disse politiske og militære bestræbelser i realiteten var mere eklektiske end ensidigt ideologisk anlagte. Således blev psykoanalytiske idéer og metoder i stort omfang kombineret med idéer og metoder fra andre psyfaglige retninger, som f.eks. behaviorismen, i et pragmatisk forsøg på at beregneliggøre den nazistiske personlighed og massepsykologi. Det illustrerer Pick mere konkret gennem en redegørelse for de allieredes behandling og fortolkning af nazistpartiets viceleder Rudolf Hess, der blev sat i britisk varetægt, efter at han i 1941 havde foretaget en bizar soloflyvning til Skotland for at forhandle fred med Storbritannien. Samtidig beskriver Pick, hvordan især amerikanerne iværksatte psykobiografiske studier af Hitlers personlighed på et psykoanalytisk grundlag, ligesom han gør rede for de forskellige psykoanaly-

tiske teorier om den nazistiske personlighed, der udkrystalliserede sig af Nürnberg processen.

Som Pick kortfattet bemærker, kom den jødisk dominerede psykoanalyse dermed til at stå bag en bred vifte af teorier om nazismens og naziledernes ubevidste motiver, der både skulle få stor indflydelse på efterkrigstidens intellektuelle og almenkulturelle reception af nazismen som et psykopatologisk og dæmonisk fænomen, der ikke blot var et resultat af mellemkrigstidens Tyskland, men som udgjorde en allestedsnærværende psykologisk fare i ethvert samfund. Samtidig fik psykoanalysens udlægning af nazismen som en slags autoritær sygdom, der havde udspring i det paternalistiske overjeg, stor betydning for udformningen af efterkrigstidens politiske idéer om demokrati og frihed i Vesten såvel som for udbredelsen af idéerne om det psykologisk libertære selv. I den sammenhæng etablerede den britiske psykoanalyse en snæver forbindelse mellem idéen om barnets mentale helbred og idéen om det gode samfund, der ikke mindst skyldtes den måde, hvorpå Donald Winnicott og John Bowlby fuldendte Anna Freuds og Melanie Kleins idéhistoriske spring bort fra Freuds betoning af det faderlige til et kraftigt fokus på moderskabet, som kom til

at resonere med velfærdsstaternes fokus på omsorg, tilknytning og sikkerhed. Psykoanalysen kom desuden til at præge de historiske fortællinger om nazismen længe efter anden verdenskrig, og det var først i 1960'erne og 1970'erne, at en stigende kritik af psykologismen medførte, at psykologien i almindelighed og psykoanalysen i særdeleshed mistede sin position i historiografien. Afslutningsvis kunne Pick derfor passende have glimret ved at fuldende sit meget interessante indblik i den psykoanalytiske krigsførelse mod nazismen med en psykohistorisk diagnosticering af motiverne bag vor nære samtids eliminerende af idéen om det dybe selv.

*Anders Dråby
Sørensen*

Spinoza, feminisme og en animeret sko

Hasana Sharp: Spinoza and the Politics of Renaturalization, University of Chicago Press, 2011, 242 sider, 35 USD.

Inden for moderne fransk filosofi er der en stærk tradition for at beskæftige sig med Spinoza som en filosof, der kan levere begrebslig inspiration for filosoffer med en radikal politisk dagsorden. Folk som Louis Althusser, Gilles Deleuze og Etienne Balibar har således alle ladet sig kraftigt inspirere af den hollandske linseslibers optik – en optik, som ikke tillader nogen sondring mellem Gud og naturen og som samtidig rummer et meget tidligt og interessant forsvar for demokratiet. Hasana Sharps nye bog *Spinoza and the Politics of Renaturalization* falder solidt inden for denne franske tradition i sit forsøg på at lancere et Spinoza-inspireret politisk perspektiv med fokus på ”natur” og ”affekter” som alternativ til det Hegelianske anerkendelsesperspektiv, som spiller så central en rolle i mange kritiske politiske teorier i dag. Som titlen indikerer samler Sharps hovedinteresse sig om det politiske potentiale i Spinozas naturbegreb og som en følge heraf, er bogen meget naturligt delt i to